

2. K POJMU PRÁVNÍ INTERPRETACE

V návaznosti na dříve uvedené nepřekvapuje, že jednotliví autoři zabývající se problematikou právní interpretace různě pojmají, či dokonce – dalo by se říci – interpretují, co je předmětem jejich zájmu. Souvisí to s různým chápáním toho, co může být předmětem interpretace. Z logiky věci pak odlišné chápání vede k tomu, že vysvětlení pojmu právní interpretace se v různých dílech, byť někdy třeba jen částečně, rozcházejí.²³

Přijmeme-li poněkud idealizující a zobecňující perspektivu, pak spolu s dnes již klasickým představitelem teorie práva druhé poloviny 20. století Polákem J. Wróblewským (1926–1990) můžeme vyslovit tezi, že v (právně) metodologické literatuře bývá termín právní interpretace zpravidla používán ve třech, resp. v poslední době se někdy hovoří i o čtyřech, základních významech. Jako kritérium dělení je přitom zvolen právě objekt (předmět) právní interpretace,²⁴ potažmo tedy kdy přesně lze hovořit o počátku interpretačního procesu. V jakých základních významech tedy bývá používáno sousloví právní interpretace?

²³ Izraelský právní teoretik Aharon Barak v této souvislosti výstižně uvádí, že „*samotné slovo ‚interpretace‘ musí být interpretováno*“ (BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 3). Za právní interpretaci pak osobně považuje „*racionální činnost dávající význam právnímu textu*“, který může být jednak obecný (např. zákon, *case law*) či individuální (smlouva, závěť), jednak psaný nebo ústní. „*Obsah normy je (přítom) ‚uvězněn‘ (trapped) uvnitř textu*“ (s. 5). Tuto svoji definici používá jako měřítko pro další definice, které dělí buď na restriktivní (užší, *constrictive definition*), nebo na širší (expanzivní, *expansive definition*). Jako příklad restriktivní definice uvádí Wróblewského klarifikační (vyjasňující) koncepci, která o výkladu hovoří toliko v případech, kdy se určitému exegetovi subjektivně jeví normativní právní text jako nejasný, a která by dle systematiky zvolené v této práci spadala mezi teorie výkladu *sensu stricto*. Příkladem expanzivní definice je pak pro A. Baraka pojetí R. Dworkina, jemuž se samotné právo, resp. výkon právnických povolání, jeví jako interpretační proces, neboť „*právní praxe je vykonáváním interpretace nejenom v případech, kdy právníci vykládají dokumenty a zákony, ale i obecně*“ (DWORKIN, R. *Law as Interpretation*. *Texas Law Review*, 1982, roč. 60, s. 529). Dworkinovo pojetí výkladu je tedy příkladem pojetí interpretace *sensu largo*, a to dle klasifikace prezentované v této knize.

²⁴ J. Wróblewski in: LANG, W. – WRÓBLEWSKI, J. – ZAWADZKI, S. *Teoria państwa i prawa*. Warszawa: 1976, s. 436.

2.1 Interpretace *sensu largissimo*

V nejšířším slova smyslu může být předmětem interpretace chování různých subjektů, zákonodárce neopomínaje, v situacích, kdy rozhodují o tom, co bude v určitém případě po právu (*Quid iuris?*), resp. kdy stanoví, co vůbec bude právem. Pozornost je věnována rozličným sociálním, psychologickým či politickým faktorům ovlivňujícím chování těchto osob a zrcadlícím se i ve výstupech tohoto jednání, jimiž jsou akty aplikace práva vydávané orgány veřejné moci, právní jednání nebo ustanovení zákona *sensu largo*. U takto pojaté interpretace je tedy analyzován vliv takových činitelů na lidské chování, resp. i na jeho právně relevantní volitativní výstupy, jako jsou celkové společensko-historické klima, individuální a skupinové hodnoty a preference či třeba dosavadní zkušenosti, znalosti a informace tvůrců normativních právních textů, resp. i dalších subjektů realizujících právo.²⁵

S tímto pojetím interpretace (*interpretatio sensu largissimo*) se obvykle setkáváme v dílech těch autorů, mnohdy neprávniků, kteří ve svých pracích reflektují sociologické, psychologické (někdy však jen sociologizující či psychologizující), politologické a behaviorální přístupy. Od 90. let minulého století pak nabývá na síle neurobiologický přístup (*neuroscience*), který při využití nejnovějších technologií přináší stále nové poznatky o fungování lidského mozku, jež postupně dávají vzniknout jeho fascinujícímu portrétu. Umožňují i lépe pochopit procesy, k nimž dochází při právní interpretaci, a verifikovat některé doposud zastávané teze.²⁶

Jednotliví autoři se navzájem liší v tom, nakolik se jimi podávaný výklad opírá o vědecké poznatky a předchází empirické studie, a to ať již vlastní, či prováděné jinými subjekty. Je nasnadě, že výklad prováděný toliko v abstraktní ideální rovině nemusí dostatečně zohledňovat specifika rozhodovací praxe / tvorby práva v dané době a na určitém místě. Práce prezentující toliko výsledky získané z analýzy určitého statistického vzorku pak nemusejí vždy poskytnout dostatečně komplexní obraz zkoumané reality.²⁷ Jednotlivé práce dále rovněž odlišuje různý stupeň záměrnosti a systematickosti v přístupu ke zkoumanému jevu.²⁸

²⁵ Lze dodat, že právě tyto hlavní faktory zmiňuje J. Wróblewski ve své specifické výzvě právním teoretikům, aby „popsali epistemologické a axiologické postoje subjektů (rozhodujících osob), jejich vliv na rozhodovací proces..., (neboť) vysvětlení toho, jak je skutečně přijímáno rozhodnutí o konkrétním obsahu, je stejně důležité jako analýza odůvodnění rozhodnutí“ (WRÓBLEWSKI, J. Uzasadnienie i wyjaśnienie decyzji sądowej. *Studia Prawniczo-ekonomiczne*, 1976, roč. 17, s. 27).

²⁶ *Neuroscience* může tedy přispět k objasnění, zda některé filozofické axiomy jsou skutečně relevantní, tedy i zda jsou udržitelné koncepce vystavěné na jejich základě.

²⁷ Ke korektnímu výběru případů pro *case study* srov. KOSAŘ, D. – PETROV, J. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*, 2016, č. 6, s. 21–30.

²⁸ Tuto tezi ilustrujeme na příkladu autorů řazených k americkému právnímu realismu, resp. k americké sociologické právní škole. Vedle vědecky propracované a dodnes inspirativní

2.2 Interpretace *sensu largo*

V druhém možném významu lze o interpretaci – *sensu largo* – hovořit v případech, kdy jsou předmětem výkladu učiněna všechna vyjádření obsažená v určitém (právním, normativním) textu,²⁹ a to v duchu zásady *omnia sunt interpretanda* neboli „vše podléhá interpretaci“. Podle zastánců tohoto pojetí totiž nelze hovořit o porozumění, aniž tomu předchází – byť subjektem nutně ne vždy zcela uvědomělá – poznávací činnost v podobě interpretace. Tento přístup je blízký zejména hermeneuticky orientovaným autorům, resp. zastáncům fenomenologické větve právní hermeneutiky,³⁰ kteří také z tohoto důvodu odmítají zásadu *clara non sunt interpretanda* (z lat. zjevné nevyžaduje výklad), neboť zjištění, co je *clara* (evidentní), představuje výsledek již dříve provedené interpretace.³¹

Pro stoupence tohoto pojetí interpretace je totiž právo bytostně spjata se svou interpretací.³² Dokonce tvrdí, že v reálném světě může právo existovat pouze prostřednictvím své interpretace, která vždy více či méně odbíhá od skutečné (ideální) podoby práva.³³ Titíž autoři však současně upozorňují na to, že tento rys práva zůstává povětšinou zastřeny, a to nejenom laikům, ale i řadě

studie B. N. Cardoza *Podstata soudního procesu*. (The Nature of Judicial Process) se můžeme setkat i s *prima facie* expresivními a spíše popularizujícími explikacemi chování soudců či právníků obecně, jako je tomu například ve stati F. Rodella *Běda vám, právníkům!* (Woe unto you, Lawyers!). Dílo Cardoza je dostupné na: <<http://xroads.virginia.edu/~HYPER/CARDOZO/CarNat.html#contents>>, článek Rodella je pak přístupný na: <http://www.constitution.org/lrev/rodell/woe_onto_you_lawyers.htm>, obojí citováno k 6. prosinci 2018.

²⁹ Výklady *sensu largo*, *sensu strico* a *sensu strictissimo* spojuje charakter objektu interpretace, kterým je v kontinentálním právním systému normativní právní text, obsažený buď v právním předpise *sensu largo* (normativních právních aktech různé právní síly), anebo normativní právní smlouvě. Pro tyto objekty se v tuzemské právní vědě ujalo označení primární objekty interpretace práva (srov. GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 130).

³⁰ Ke zrodu tohoto pojetí interpretace dochází v romantismu u F. E. D. Schleiermachera. V podrobnostech srov. kapitulu 5.3 níže.

³¹ Neznamená to však, že by byla tato zásada v současné právní vědě opuštěna. Jak bude ukázáno níže, i nadále představuje vůdčí tezi pro autory, kterým je blízké třetí možné pojetí právní interpretace.

³² Často je v této souvislosti připomínán výrok čelného představitele integrativní právní hermeneutiky A. Kaufmanna, že „*právo neexistuje před interpretací*“ [KAUFMANN, A. *Problemggeschichte der Rechtsphilosophie*. In: KAUFMANN, A. – HASSEMER, W. (eds.) *Einführung in Rechtsphilosophie und Rechtslehre der Gegenwart*. Heidelberg: 1985, s. 122, citováno dle STELMACH, J. *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*. Kraków: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1995, s. 7]. Mám za to, že uvedenou Kaufmannovu tezi, jež bývá mnohdy označována za kvintesenci celého hermeneutického přístupu, můžeme zobecnit i v tom směru, že každá filozofie práva má svoji vlastní filozofii interpretace.

³³ Patří se ale předznamenat, že není jednotně přijímáno, a to ani mezi představiteli (právní) hermeneutiky, zda vůbec existuje toto ideální (objektivní) právo, jehož obsah by bylo možné *ex post facto* v průběhu interpretace rozkrývat. Srov. k tomu níže Alchourrónovy úvahy o „mistrovském systému“ a „mistrovské knize“ v kapitole 4.6.3.

členů právní obce. V situacích, kdy je určitá interpretace³⁴ práva široce rozšířená a všeobecně sdílená v dané právní komunitě, vzniká totiž u osob velmi snadno iluze, že právo lze bez dalšího ztotožnit s jejich představami, resp. jejich subjektivními interpretačními závěry, o obsahu právní normy. Interpretace je tedy vnímána jako právo. Teprve v okamžiku, kdy vznikne střet mezi několika možnými a relevantními³⁵ výklady téhož práva (či přesněji normativního právního textu), tj. dojde-li *ad hoc* ke sporu o právo, začíná se v plné barvitosti vynořovat fakt, že právo se v realitě zhmotňuje vždy pouze v podobě své interpretace.³⁶

Ke střetu několika interpretačních alternativ přitom může dojít z různých – objektivních i subjektivních – důvodů. Jak jsme již zmínili, základem jakékoliv interpretační činnosti jsou kognitivní procesy mající, stejně jako samotné lidské poznání, předem neuzavřenou povahu. Nelze tedy vyloučit, že exegeti naleznou v budoucnu jiný relevantní výklad téhož ustanovení, které se nyní jeví jako zcela jasné a bezproblémové. Tento rys práva je umocněn jednak neexistencí jednotné a komplexní metodologie výkladu a aplikace práva, jednak nepřetržitou proměnou sociálního a právního³⁷ kontextu, ve kterém a pro který je hledána odpověď na otázku *Quid iuris?*

Snahy o zaujetí nové perspektivy k řešenému problému přitom nelze vnímat jako něco zcela neobvyklého. Dalo by se říct, že každodenním chlebem advokáta je hledání takové interpretace práva, jež by v maximální možné míře

³⁴ Termín interpretace je zde používán ve smyslu interpretačního závěru (k rozlišení srov. níže – kapitola 2.5).

³⁵ Za „relevantní“ zde považuji výklad, který respektuje uznávaná myšlenková schémata dané komunity, jež pramení ze stejného předsudku tradice. O relevanci výkladu nerozhoduje kvantitativní hledisko. I individuální výklad se může stát základem pro změnu určité praxe. Může tedy mít transformační a reprodukční potenciál. Kolektivnost určitého přesvědčení přitom nepředstavuje sama o sobě záruku racionality. K předsudku tradice, jakož i k argumentům proti kvantitativnímu pojmání racionality srov. níže.

³⁶ Srov. blíže: ŁĘTOWSKA, E. O nauczaniu opisowej wykładni prawa. In: WINCZOREK, P. (ed.) *Teoria i praktyka wykładni prawa: materiały konferencji naukowej Wydziału prawa i administracji Uniwersytetu Warszawskiego odbytej w dniu 27 lutego 2004r.* Warszawa: Liber, 2005, s. 245 a násl. Autorka v této souvislosti upozorňuje, že mezi časté omyly studentů právnických fakult patří zaměňování výkladu práva podávaného učiteli za objektivní (skutečné) právo. Po příchodu do praxe se pak čerství absolventi střetávají s jinou, alternativní interpretací těchto ustanovení objektivního práva, nebo dokonce – což ve sporných řízeních není neobvyklé – s několika konkurujícími si interpretacemi téhož zákonného ustanovení. Vzniká tak u nich zdání, na které již dříve upozornil N. R. Pound, že vedle učebnicového práva (*law in books*) existuje i právo v akci (*law in action*). POUND, N. R. *Law in Books and Law in Action: Historical Causes of Divergence Between the Nominal and Actual Law.* *American Law Review*, 1910, roč. 44, č. 12.

³⁷ Specifickým projevem je odmítnutí aplikace po formální stránce platné právní normy v případech, kdy začne být exegety vnímána jako vyčerpaná, obsoletní či prostá rozumného smyslu, a to s poukazem na zásadu *cessante racione legis, cessat lex ipsa* (čili: sejde-li ze smyslu zákona, sejde ze zákona jako takového). Těto zásady se ve svých rozhodnutích opakovaně dovolává i Ústavní soud (srov. k tomu například nálezy Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. října 2001, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 24, nálezy č. 164, a vyhlášený pod č. 424/2001 Sb.).

odpovídala zájmům zastupovaného klienta.³⁸ Jeho snaha je úspěšná, pokud je jím provedený výklad akceptován ze strany právní obce, zejména pak soudů.³⁹ Právem, resp. vynucovanou interpretací práva v případě sporu bude ta, kterou *ad hoc* podá příslušný mocenský orgán aplikující právo v poslední instanci (jeho výklad totiž působí cestou *ratione imperii*),⁴⁰ byť by se třeba lišila od vědeckého (doktrinálního) výkladu, resp. by nepůsobila i *imperio rationis*.

K nutnosti nerutinního pohledu na právo přispívají i samotní normotvůrci, a to pokud jimi formulované právní texty záměrně obsahují otevřené hypotézy či dispozice, které *a priori* dávají soudci širokou sféru uvážení.⁴¹ Je nasnadě, že v těchto případech „*má-li být nějaké rozhodnutí správné jakožto spravedlivé, ‚juste‘ a zodpovědné, pak v pohybu, v němž k němu dospívá, existuje-li něco takového, musí být současně pravidlu podřízeno a být bez pravidla, musí zachovávat zákon, a přitom do té míry zákon likvidovat či suspendovat, aby jej pokudžde mohlo znovu nalézt, ospravedlňovat či přinejmenším jej znovu nalézt v novém a svobodném stvrzení jeho principu. Každý případ je jiný, každé rozhodnutí je odlišné a vyžaduje absolutně jedinečnou interpretaci, kterou žádné existující a kodifikované pravidlo absolutně nemůže a nesmí garantovat. Pokud ji naopak bezpečným způsobem garantuje, pak je soudce počítacím strojem (i to se stává) a nelze o něm říci, že je spravedlivý, ‚juste‘, svobodný a zodpovědný.*“⁴²

Pobídky k aktivnímu hledání optimálního výkladu však zastánci interpretace *sensu largo* považují za vhodné vztáhnout i na další objekty interpretace práva (nejenom tedy záměrně otevřené právní normy), neboť dle jejich přesvědčení jakýkoliv akt rozumění a aplikace vždy jedinečně a neopakovatelně vzniká „*tady a nyní*“ (*hic et nunc*) za spoluúčasti exegeta či exegetů, kteří „*přizpůsobuj(i) zákon potřebám přítomnosti*“.⁴³ Ačkoliv tedy budeme mít

³⁸ Nelze však toto úsilí zaměřovat či ztotožňovat s vědomou falzifikací práva. Úlohou advokáta je hledání právně korektních (*lege artis*) interpretací či reinterpetací práva. Srov. čl. 4 odst. 3 etického kodexu České advokátní komory: „*Projevy advokáta v souvislosti s výkonem advokacie jsou věcné, střídlivé, a nikoliv vědomě nepravdivé*“; dostupné na: <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?pgid=23>>, citováno k 6. prosinci 2018.

³⁹ Parafrazuji zde tezi představitelů právního diskurzu, že zejména u tzv. obtížných případů (*hard cases*) neexistuje a ani nemůže být nalezena univerzální „*jediná správná odpověď*“ (*one-right-answer thesis*), jak tvrdí Ronald M. Dworkin. Lze toliko uvažovat o řešení, které je v daném okamžiku nejracionálnější či nejhodnější.

⁴⁰ V tuzemské právní praxi půjde povětšinou o výklad podávaný (nej)vyššími soudy a Ústavním soudem. Srov. k tomu blíže čl. 91 Ústavy České republiky.

⁴¹ BOBEK, M. – KÚHN, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2013, s. 110.

⁴² Z odůvodnění nálezu Ústavního soudu vneseného ve věci sp. zn. II. ÚS 2087/08 ze dne 20. dubna 2010, publikovaného ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 57, číslo nálezu 90. Ústavní soud zde přitom cituje z díla: DERRIDA, J. *Síla zákona: „Mystický základ autority“*. Praha: OIKOYMENH, 2002, s. 31.

⁴³ GADAMER, H.-G. *Pravda a metoda. Nárys filozofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010, s. 286. Srov. dále v textu zejména Gadamerovy teze o povaze výkladu, resp. i Bettioho zásadu pohotovosti spoluúčasti, dle které má exeget plánovitě dále rozvíjet právní normy a přibližovat je tak dnešní životní situaci.

v určitém případě co do činění s právními pravidly, která byla dříve dotvořena judikaturou,⁴⁴ nikdy nelze dost dobře vyloučit jejich následnou reinterpetaci či alespoň dílčí modifikaci.

Na druhou stranu volání po nerutinném pohledu na věc nelze absolutizovat. Práce z pera hermeneutiků opakovaně upozorňují na nutnost respektování předchozího interpretačního rámce vzniklého na půdě dané kulturní tradice, tedy kolektivní dějinnost a určitou nadsubjektivní zkušenost.⁴⁵ V oblasti práva je pak v témže kontextu R. Dworkinem formulován požadavek „integrity právního systému“ (*integrity in law*), jehož dodržování má zamezit případnému zneužití možnosti reinterpetace ze strany orgánů veřejné moci. Jak blíže vysvětluje Dworkin, každý ze soudců, tedy pomyslných tvůrců příběhu na pokračování, musí při psaní své „kapitoly“ respektovat to, co napsali jeho předchůdci, a současně usilovat o to, aby jeho část byla co nejlepší.⁴⁶ Není tedy namístě ani absolutní nerutinnost, ani slepé, mechanistické dodržování dřívější právo dotvářející judikatury za všech okolností.⁴⁷

Za zvláštní pozornost však stojí, že zákonodárce se někdy snaží čelit evoluci práva či ji alespoň usměrnit skrze jeho výklad, a to mj. cestou formulování interpretačních instrukcí v jím přijímaných normativních právních textech. (Důvody včlenění interpretačních pravidel do normativních právních textů ale mohou být i jiné.⁴⁸)

Úvahy o interpretaci *sensu largo* můžeme uzavřít zjištěním, že u takto pojaté vzájemné relace práva a interpretace interpret nutně spolutváří právo, resp. jeho konkrétní podobu v reálném světě. Poznávání práva, tedy i hledání odpovědi na otázku *Quid iuris?* bude proto z povahy věci vždy alespoň částečně aktivním – či dokonce lze říci i tvůrčím – procesem.⁴⁹

⁴⁴ Půjde tedy o judikát, který „dotváří na právní předpis své normy, respektive specifikuje v daném kontextu vágní normy nebo řeší konflikt norem navzájem rozporných, eventuálně modifikuje normu mající v daném případě absurdní důsledky. Výsledkem jednoho nebo více judikátů je soudem dotvořená, nebo dokonce vytvořená norma nebo princip, obvykle zcela dekontextualizovaná, která reálně v návaznosti na zákon funguje jako právo“ (BOBEK, M. – KÜHN, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace, op. cit.*, s. 110).

⁴⁵ Blíže k prvkům eliminujícím libovůli soudních rozhodnutí srov. pasáže věnované rozboru gadamerovské právní hermeneutiky.

⁴⁶ DWORKIN, R. *Ríša práva*. Bratislava: Kalligram, 2014, s. 295 a násl.

⁴⁷ K míře závaznosti judikatury srov. v podrobnostech níže.

⁴⁸ Například mohou pramenit z nebývalého legislativního optimismu normotvůrce či mají posloužit jako impulz ke změně stávajících způsobů výkladu (v pozadí tohoto důvodu přitom může stát zákonodárce nechť nad dosavadní interpretační metodologií orgánů aplikujících právo). Lze je vysvětlit i absencí či nedostatečností – hodnoceno opět ze strany normotvůrce – širší metodologické diskuse na toto téma. V anglosaských zemích pak vysvětlení lze hledat ve snaze pomoci soudci s překonáváním případných výkladových obtíží zákonů, na něž nejsou kulturně zvyklí. K možnému vysvětlení umístění interpretačních pravidel v textu nového tuzemského občanského zákoníku srov. dále.

⁴⁹ K podobnému závěru dospívá i M. Zieliński, propagátor právně-hermeneutických přístupů k interpretaci práva, byť při zohlednění odlišných premis. Konkrétně řečeno, oporu pro tezi o tvůrčím charakteru procesu poznávání práva spatřuje v tom, že interpret určuje význam

2.2.1 K vertikálnímu modelu právní interpretace *sensu largo*

Vykreslení druhého možného nahlížení na pojem interpretace lze doplnit o nepřilíš v tuzemské právní literatuře známý rozbor R. Sarkowicze o třech základních úrovních, v nichž může být (právní) interpretace vedena. Ve své habilitační práci *Úrovněová interpretace právního textu* (Poziomowa interpretacja tekstu prawnego) z roku 1995 tento polský právní teoretik pronikavě upozorňuje, že samotná interpretace *sensu largo* (právního) textu může být prováděna ve třech základních stupních abstrakce – deskriptivní, direktivní a v presupozici.

Deskriptivní rovina interpretace právního textu se omezuje víceméně na povrchní popis možného světa získaný na základě četby určitého (právního) textu, tedy na deskripci různých jevů, událostí, objektů, chování či osob, jejichž vizi si autor vytváří při zběžné četbě normativního textu, využívaje přitom pouze jazykových prostředků. Text je čten s cílem zjistit, co se v daném světě nalézá. Výsledná odpověď získaná na základě zběžného a bezprostředního porozumění určitému textu, jenž z pohledu mluvnice obvykle sestává z řady oznamovacích vět či souvětí, se přitom u jednotlivých osob může lišit.

Abstraktnější, direktivní rovina sestává z pravidel lidského chování (norm, resp. v terminologii Sarkowicze „direktiv“) majících podobu různých příkazů, zákazů a dovození, které autor rekonstruuje z daného textu cestou jeho interpretace. Exeget tedy v textu hledá odpověď na to, jaká pravidla chování jsou závazná v daném čase v určité společnosti.

Konečně úroveň presupozice obsahuje veškeré poznatky, jež lze po provedení předchozích interpretací textu v deskriptivní a direktivní rovině zjistit o společnosti, zákonodárci, lidech či třeba také hodnotách uznávaných v daném světě v době přijetí (sepsání) textu.⁵⁰

určitého právního ustanovení vždy v nějakém historickém momentu a specifickém společenském kontextu, které ovlivňují *ad hoc* zjištěný smysl textu. Blíže ZIELIŃSKI, M. *Wykladnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, op. cit.*, s. 74–75. Argumentace Zielińskiego tak plně konvenuje tradičnímu gadamerovskému přístupu k interpretaci, jak bude dále podrobně popsáno.

⁵⁰ SARKOWICZ, R. *Poziomowa interpretacja tekstu prawnego*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1995, *passim*. Sarkowicz vysvětluje jednotlivé interpretační roviny právního textu na příkladu Chamurapiho zákoníku, který mj. obsahuje toto ustanovení: „*Jestliže kdokoliv od syna anebo otroka jiného člověka bez svědků nebo písemné dohody koupí nebo získá jako depozitum stříbro anebo zlato anebo otroka anebo otrokyni anebo meška anebo berana anebo osla anebo jakoukoliv jinou věc, je zlodějem a bude usmrcen*“ (čl. 7). Budeme-li toto vyjádření interpretovat v deskriptivní úrovni, pak lze vyslovit závěr, že v daném světě (tj. Chamurapiho říši) se vyskytovali otroci, stříbro, zlato, osli apod. a že trestem smrti byla sankcionována osoba, která bez svědků či smlouvy nabyla vlastnictví k těmto objektům. Při zaujetí direktivní pozice můžeme na základě předmětného ustanovení formulovat například toto pravidlo chování: „*Jestliže osoba kupuje nebo získává jako depozitum jakoukoliv věc od svobodného člověka či otroka, pak musí uzavřít písemnou smlouvu, jinak ji postihne sankce v podobě trestu smrti.*“ V případě presupoziční úrovně interpretace lze pak vyhlásit tuto tezi: Chamurapiho říše byla otrokářským státem, který znal institut vlastnictví a depozita. Text

Je zjevné, že v aplikační právní praxi je interpretace primárně prováděna v direktivní rovině. Lze dokonce tvrdit, že v naprosté většině případů se mysl právníků při provádění interpretace, ale i při pojednávání o výkladu práva soustředí na direktivní úroveň. Neznamená to však, že zbylé dvě úrovně jsou z pohledu juristů nepotřebné. Úroveň presupozice je typická zejména pro uvažování právních historiků a také právních komparatistů. Deskriptivní rovina pak představuje nenahraditelný výchozí bod pro jakékoliv abstraktnější úvahy o smyslu a významu určitého právního vyjádření.⁵¹

Rozlišování různých úrovní, na kterých může být vedena interpretace, se jeví jako mimořádně důležité z pohledu právních laiků, neboť ukazuje, že právní text lze „číst“ různými způsoby, a potažmo tedy i s odlišnými interpretacími závěry. Také připomíná, že jestliže předpokladem četby textu v deskriptivní rovině je *de facto* jen dostatečná znalost jazyka, ve kterém je formulován daný normativní právní akt, jakož i zachování alespoň základních intelektuálních funkcí čtenáře, pak k provádění interpretace textu v direktivní rovině je již potřeba specifických schopností a znalostí, například o systému pramenů práva, vnitřní struktuře právních předpisů, pravidlech (metodách i v dané době a místě preferovaných teoriích) interpretace práva, a to má-li výklad vést k přijetí relevantního (tj. právní komunitou akceptovaného) závěru.

Jak totiž upozornil Ústavní soud, „*(d)alším naprosto neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jeho jazykového výkladu. Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a vyjasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevdělanosti smysl a účel právní normy činí z práva nástroj odcizení a absurdity*“.⁵² Soudy (orgány aplikující právo) tedy mají v rámci interpretace zohledňovat i další argumenty řazené k systematické, historické či teleologické metodě výkladu, a to aby „*interpretací a aplikační právní problémy řešil(y) s maximální mírou racionality, ... (aby) korigoval(y) interpretační výsledky plynoucí ze základního... výkladu... a udělal(y) vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité*“.⁵³

Chammurapiho zákoníku v anglickém překladu L. W. Kinga je dostupný na: <<http://www.general-intelligence.com/library/hr.pdf>>, citováno k 6. prosinci 2018.

⁵¹ Dle zastánců analytických přístupů současně ale půjde i o klíčovou rovinu textu. Koncepční analýzu použitých termínů v určitém textu však již nelze zaměňovat za pouhé zběžné čtení, ke kterému postačí uživatelská znalost určitého jazyka (viz kapitola čtvrtá).

⁵² Z odůvodnění nálezu pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. prosince 1997, publikovaného ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 9, nálež č. 163, vyhlášeného pod č. 30/1998 Sb.

⁵³ Z odůvodnění nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS 2427/12 ze dne 1. února 2013, publikovaného ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 68, nálež č. 26. (Obdobně srov. též nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. února 1997, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 7, nálež č. 13, vyhlášený pod č. 63/1997 Sb., nebo nález Ústavního

Podmínkou správného výkladu na direktivní úrovni je tedy znalost určitého vstupního a svou povahou odborného instrumentária, jehož použití může významně korigovat prvotní interpretační obraz daný zběžnou četbou textu.⁵⁴ Jde přitom o již na první pohled paradoxní zjištění, a to když uvážíme, že primárním adresátem právních textů, tedy i interpretem na direktivní úrovni jsou povětšinou osoby bez právního vzdělání, a nikoliv tedy právníci.

Tento rozpor může být umocněn i kvalitou výrazové stránky právních předpisů. Je totiž evidentní, že bude-li „*právní předpis... koncipován přehledně a formulován jednoznačně, srozumitelně, jazykově a stylisticky bezvadně*“,⁵⁵ pak usnadňuje provádění interpretace na všech úrovních a *vice versa*. Pokud ale tato „pravidla výtečnosti“ (L. L. Fuller) nejsou při tvorbě určitého normativního právního textu dodržena, pak je tím negativně ovlivněna možnost nalezení jeho správného výkladu. (*Ultima ratio* může být toto normotvůrčovo pochybení legitimním důvodem pro zrušení právního textu v rámci přezkumu Ústavním soudem.)⁵⁶ Na druhou stranu i když bude určitý právní předpis po

soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 2736/07 ze dne 14. dubna 2010, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 57, nálež č. 13.) Presentované názory, jež lze vnímat i jako specifické pobídky k nerutinnému pohledu na posuzovanou věc, jsou významné též z toho důvodu, že Ústavní soud se v nich jednoznačně přiklání na stranu zastánců ideologie legální a racionální aplikace práva (viz níže – kapitola 3.4).

⁵⁴ Patří se ale dodat, že tyto odborné znalosti představují pouze jeden z faktorů ovlivňujících podobu interpretačního závěru. Po vzoru P. Maršálka přitom můžeme tyto faktory rozdělit do dvou skupin, a to na vědomé, mezi něž „*patří znalosti (tj. předvedění), hodnotová orientace a zájmy*“ (MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018, s. 216), a dále na nevědomé (např. předporozumění, instinkty a stereotypy; s. 215–216). Nezanedbatelný význam může však mít i celkový interpretační kontext, kterým lze zejména rozumět „*politické a ekonomické tlaky a působení veřejného mínění na rozhodující orgány*“ (s. 216).

⁵⁵ Čl. 2 odst. 2 písm. d) legislativních pravidel vlády v aktuálním znění; dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LEGISLATIVNI-PRAVIDLA-VLADY_platne-od-1-2-2018.pdf/>, citováno k 6. prosinci 2018. Po vzoru amerického filozofa L. L. Fullera lze vyslovit názor, že o dodržení těchto „pravidel tvorby dobrého práva“ by měl zákonodárce vždy usilovat, nechce-li ztratit morální nárok na to, aby byl respektován. Přijímané právo by dále mělo být dle L. L. Fullera i obecně, vyhlášené, neretroaktivní, bezrozporné, stálé, možné a konečně by i mělo být aplikováno v souladu s deklarovaným postupem. Blíže FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 48 a násl.; k optimálnímu stylu právního jazyka pak srov. poznámku pod čarou č. 65.

⁵⁶ Je však otázkou, za jakých podmínek a v jaké intenzitě nedodržení těchto pravidel či zásad zákonodárcem opravňuje ústavní soudy k tomu, aby mohly legitimně zrušit přijaté právo. Vždyť samotný L. L. Fuller považoval pravidla tvorby dobrého práva pouze za součást morálky „*aspirace*“, o jejichž dodržení by měl zákonodárce toliko usilovat (FULLER, L. L. *Morálka práva, op. cit.*, s. 44). V tuzemském kontextu lze určitý klíč k nalezení odpovědi na tuto otázku spatřovat v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. února 2007, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení, svazek 44, č. nálezu 30, vyhlášeném pod č. 37/2007 Sb., o návrhu skupiny senátorů Senátu Parlamentu České republiky na zrušení části zákona č. 319/2001 Sb., která se stala součástí jeho přechodných ustanovení na základě zákona č. 443/2006 Sb., *in eventum* na zrušení části druhé zákona č. 443/2006 Sb., a to čl. II a čl. III, ve kterém Ústavní soud mj. analyzoval vybrané Fullerovy teze, a to v souvislosti s problémem připojování tzv. přílepků k projednávaným zákonům. Konkrétně řečeno, v předmětném nálezu Ústavní soud